

félébb rendeltetésű és tematikájú információk gyűjtéséhez, tárolásához, elemzéséhez és terjesztéséhez szükséges mechanizmusok;

- ◆ van-e olyan információs infrastruktúra-fejlesztési terve, amely szerves része a nemzeti társadalom- és gazdaságfejlesztési tervnek;
- ◆ milyen színvonalú a meglévő rendszerek és szolgáltatások műszaki eszközökkel, káderekkel való ellátottsága, mennyi primer információforrás áramlik be az országba, illetve mekkora és milyen intenzitású e források hasznosítása;
- ◆ hasznosít-e az ország hazai és külföldi adatbank-szolgáltatásokat a pénzügyi-kereskedelmi és a tudományos-műszaki tevékenységek fellendítésére.

Nos, az e jellemzők alapján végzett vizsgálatnak azt kellett megállapítania, hogy a számításba vett mintegy 120 fejlődő ország mezőnyében alig tíz olyan található (köztük van India, Mexikó és Brazília), ahol a fogadás-hasznosítás minden előfeltétele adva van. További harminc országban (pl. Bolíviában, Zambiában, Bangladesben) a fogadás- és hasznosításkészség feltételrendszere többé-kevésbé létezik. Másutt, tehát a kiszemelt országok túlnyomó részében alig-alig, legfeljebb nyomokban fedezhető fel valami az információs infrastruktúrából.

Az országok e kategóriájában tehát az alapoknál, az információs infrastruktúra kifejlesztésével kell kezdeni, ui. tapasztalati tény: megfelelő információs infrastruktúra nélkül egy országban sem lehet hasznos és eredményes a még oly nagylelkű külső segítség sem.

A globális információs rendszer megvalósításának másik nehézsége az "információküldésre" ki-

szemelt, tehát az információvagyron meghatározó részével rendelkező, iparilag fejlett kapitalista országokban található. Arról van szó, hogy a fejlettebb információs szolgáltatások — a faktografikus és technológiai adatbankok — magánkézben vannak, és kereskedelmi alapon működnek.

Ez annak ellenére is beszűkíti az információhoz jutás lehetőségeit a fejlődő országok számára, hogy az ENSZ szakosított szervei, a különféle regionális és szubregionális szervezetek és egyéb nem hivatalos társulások egy sor korszerű információs szolgáltatást fejlesztettek ki. A fejlődő országok — joggal — úgy érzik, hogy szegénységük, fizetőképességük miatt diszkrimináció éri őket az emberiség által felhalmozott információvagyronhoz való hozzáférést illetően. Szerintük — s ezt ugyancsak joggal állítják — a gyarmati kizsákmányolás évszázadai és évtizedei alatt már jó előre "kifizették" a fejlett országok valamennyi információs szolgáltatásának igénybevételi díjait. Mégpedig busásan.

A Szovjetunió és a szocialista országok e téren tevékenykedő szakemberei egyrészt támogatják a fejlődő országok információ-hozzáférési követelményeit, másrészt azon vannak, hogy — elviselhető kompromisszumok árán — sietessék és elősegítsék a globális információs rendszer ideológiájának, módszertanának és technológiájának minél tüzetesebb kimunkálását, más szóval a rendszer fokozatos "üzembe helyezését".

/SEJFUL'-MULŪKOV, R. B.: Global'naâ informacionnaâ set' — real'nosti i problemy. = Mezdunarodnyj forum po informacii i dokumentacii, 11. köt. 2. sz. 1986. p. 3–7./

(Futala Tibor)

Lengyel önkritika: melyek a tudományos-műszaki-gazdasági információs rendszer mostoha kezelésének belső okai?

Világszerte sokat fáradoznak és "áldoznak" azért, hogy a tudományos-műszaki-gazdasági információk szabad és gyors áramlásának útjában álló gátakat lebontsák, de legalábbis alacsonyabbá tegyék őket. Általános a meggyőződés: nincs olcsóbb beruházás — talán eredményesebb sem — az információknál.

Lengyelországban ezzel szemben merőben ellentétes tendenciák érvényesülnek: országos összességében drasztikusan csökken az információs tevékenységre szolgáló pénz, egy sor információs intézményt-munkahelyet és szakkönyvtárat szüntetnek meg, megnyirbálják az informatikusi és szak-

könyvtárosi álláshelyek számát, fontos információs szolgáltatásokkal-kiadványokkal hagynak fel. Ennek következtében már az is nehézséget okoz, hogy valamely kérdés irodalmát bibliográfiailag megbízhatóan fel lehessen deríteni. A primer dokumentumokhoz vagy másolataikhoz gyorsan hozzájutni pedig hovatovább nem is lehet. Egyáltalán nem csodálható, hogy évről évre csökken az információfelhasználók és a szakkönyvtári olvasók száma.

E kietlen helyzetet egyesek azzal magyarázzák, hogy a társadalomnak — az irányításnak, a K+F-nek, a termelésnek stb. — egyszerűen nincs

szüksége "annyi információra", mivel a válság utáni idők tennivalói nem ösztönöznek eléggé a tudományos-műszaki világszínvonal megismerésére. Ez — sajnos — félig-meddig igaz: különösen a középirányító szervekre jellemző ez a perspektívátlan és az információk költségeket "sajnáló" praktizmus.

Mások az ország gazdasági teherbírói képességeinek korlátaira hívják fel — okként — a figyelmet. Nem kétséges: ezek a korlátok valóban léteznek, és szükségképpen beszűkítik az "álmokat".

Mindezt előrebocsátva és elismerve: mégis elemi hiba, ha a tudományos-műszaki-gazdasági információrendszerben dolgozók csak kívül keresik a korántsem szívderítő hanyatlás okait, ha más szemében a szálkát is meglátják, magukéban pedig a gerendát sem.

Felettebb szükséges, hogy a rendszer legalább magának ismerje be saját belső fogyatékoságait. Minél előbb, annál jobb. Melyek is ezek a fogyatékoságok? Mindenekelőtt a következők:

- ◆ A különféle információs munkahelyeken és szakkönyvtárakban dolgozók körében igen erős a hajlam, hogy a felhasználót, az olvasót "szükséges rossznak" tekintsék. Holott éppen megfordítva kellene lennie: a használó, az olvasó adja a célját és értelmét minden könyvtári-tájékoztatási tevékenységnek. Nem figyelembe venni vagy nem elégséges érzékenységgel figyelembe venni ezeket a szükségleteket és igényeket, egyet jelent az információs szolgáltatások presztízsének csökkenésével, értelmes és szükséges voltak társadalmi méretű megkérdőjelezésével. Innen már csak egy lépés hiányzik a szolgáltatásokat megszüntető döntésekig.
- ◆ Nonszensz, hogy a rendszeren belül nem működik semmiféle szakmai felügyelet. A kis munkahelyek gyakorlatilag semmiféle módszertani és érdemi eligazításban nem részesülnek: mindenkinek a "saját szakállára" kell vagy kellene cselekednie. Vannak, akik inkább semmit sem tesznek, ezért növekszik a rendetlen, elhanyagolt és szakszerűtlenségről áruklódó információs munkahelyek és szakkönyvtárak száma.
- ◆ Meglehetősen általános jelenség, hogy az információs szolgálat munkatársai alig vagy sehogyan sem ismerik a legszűkebb környezetük — általuk ellátandó vállalat, üzem vagy intézmény — szakembereinek információs szükségleteit, így még csak nem is gondolhatnak e szükségletek operatív, kezdeményező és gyors kielégítésére. Inkább régi és beporosodott sztereotípiákban gondolkodnak ("eszi, nem eszi, nem kap mást!"), s fogalmuk sincs arról, hogy vállalatuk-intézményük milyen termelési-kutatási és értékesítési terveket

sző. Így hát ezekből nem is tudják levezetni: mi lehet használóik szükséglete a műszaki gazdasági haladás hatalmas információözőnéből.

- ◆ Gondatlan-koordinátatlan a primer dokumentumok beszerzése: hiányzanak a kooperáción alapuló gyűjtőköri megállapodások, nem folyik az újdonságok módszeres bibliográfiai felderítése, nem komplettek a kurrens folyóirat-évfolyamok, a folyóirat-beszerzés nem egészül ki az időközben indult új címekekkel, elhanyagolt és formális a cseretevékenység, amely pedig részben kompenzálhatná a beszerzési keretek szűköségét.
- ◆ A katalógusok és a működési hely profiljának megfelelő információs kartotékok gyakorta elhanyagoltak. Nem gondoskodnak sem teljességükről, sem naprakészségükről. A még korántsem mindenki által megfizethető és elérhető újfajta információs szolgáltatásokra — a szelektív információterjesztésre és az online keresésre — való hivatkozás e tekintetben senki számára nem lehet melegség.
- ◆ Az eddig elmondottak alapján nem lehet kétséges: a kénytelen-kelletlen nyújtott információs szolgáltatások szakmai színvonala általában alacsony, nem is beszélve arról, hogy milyen sokáig tart az elkészítésük.
- ◆ Az információs munkahelyek és a szakkönyvtárak különösen a retrospektív keresésektől félnek, mint az ördög a szenteltvíztől. Ez a rossz és rendetlenül kezelt állományok, a hiányos és késedelmes feltártság, a kézikönyvtárak nagymérvű elhanyagoltsága miatt — sajnos, azt kell mondani — természetes is.
- ◆ A könyvtári-információs szolgáltatások "fatálisan gyenge színvonalú" területe a reprográfia. A gépek korszerűtlenek, s többet állnak, mint amennyit működnek. Külön vétek, hogy ebben az ellehetetlenülésben számos szakkönyvtárnak "van mersze" megtagadni a primer dokumentumok rövid időre való kikölcsönzését, illetve másutt-másoltatásra kiadását. (Furcsa módon számos, bevételi alapon működő másolóüzemben még a régi gépek is üzemképesek, és a vállalási határidők is elviselhetők.)
- ◆ Lengyelországban az információs tevékenység egyáltalán nem ismeri a propagandát, valamint azt, amit "tájékoztatás a tájékoztatásról" néven emlegetnek. Emiatt nemcsak a használók nem tudják, hogy "mi létezik" és "mi hol létezik", hanem az információs munkatársak és a szakkönyvtárosok sem.

E hiányosságlista csak akkor számolható fel, ha a jelenlegi többségükben passzív és a "maguk rigoilyái" alapján dolgozó (ha egyáltalán dolgozó) információs munkahelyeket és szakkönyvtárakat dina-

mikus információs helyek váltják fel. Tulajdonképpen az információs-szakkönyvtári munka alapjánál kell kezdeni, mégpedig a leghagyományosabb eszközök-módszereket sem elutasítva, csak éppen szakszerűen és szorgalmasan élve velük.

A dinamikus információs helyek és szakkönyvtárak – persze – önerőből a rendszer egészét nem húzzák ki a “csávából”. Ehhez “pénzre, paripára, fegyverre” is szükség van. De az e felé vezető úton

az első, a legfontosabb lépést megtehetjük: bizonyíthatjuk hasznosságukat, nélkülözhetetlen voltukat a társadalom szűkebb-tágabb csoportjai számára.

/ZMIGRODZKI, Z.: Formy aktywizacji działalności w dziedzinie informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej. = Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji, 31. köt. 1. sz. 1986. p. 7–12./

(Futala Tibor)

A primer folyóiratok jelene és jövője

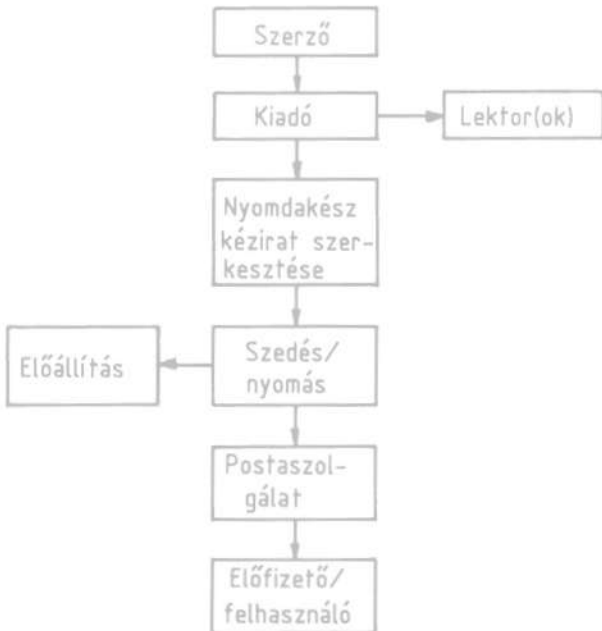
A primer folyóiratok előállításának teljes folyamata gyakorlatilag régóta változatlan, s várhatóan az elkövetkező tíz évben is fennmarad a hagyományos rendszer. A folyamat egyes mozzanataiban azonban már eddig is változásokon mentek keresztül. E változások folytatódni fognak, s végső soron egy, a mainál jellegében teljesen eltérő kommunikációs rendszerhez vezethetnek.

A folyóiratok előállításának rendszere

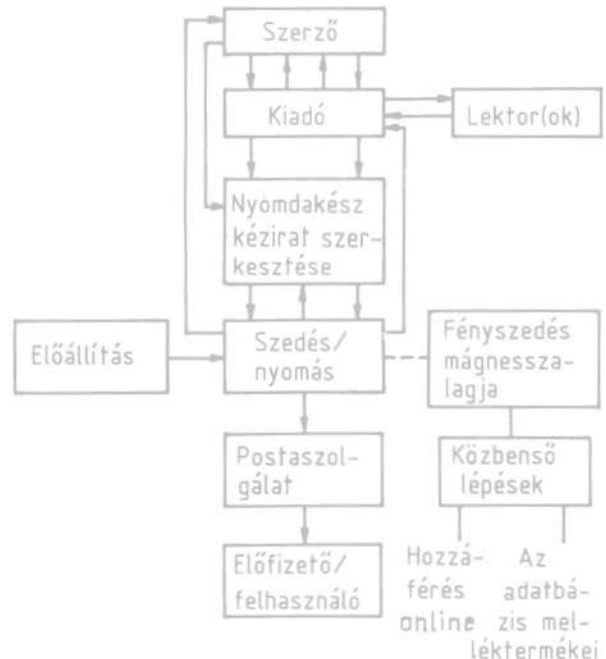
Az 1. ábra egyszerűsített formában szemlélteti a folyóirat-készítés egyes elemeit. Egy kézirat a szer-

zők, a szerkesztők és a lektorok között vándorol mindaddig, amíg a lektorált változatot el nem fogadják, amelyet azután szerkesztenek, kieszdenek, korrigálnak, sokszorosítanak, majd szétküldenek az előfizetőknek, felhasználóknak. E folyamat eredménye, hogy szakmailag színvonalas, jól áttekinthető, egyértelmű terminológiát alkalmazó, széles körben, elfogadható áron terjesztett és viszonylag tartós folyóiratok kerülnek az olvasókhoz. E hagyományos rendszer hátránya viszont, hogy lassú, mivel egyes elemei fizikailag különböző helyeken találhatóak, és az információáramlás sebessége erősen függ a postai szolgáltatás hatékonyságától.

A 2. ábra mutatja a kéziratban található információ áramlását az egyes elemek között. Amint a

1. ábra A primer folyóiratrendszer elemeinek egyszerűsített vázlata

2. ábra Az információ (kézirat)áramlása a primer folyóiratrendszer elemei között